

Dak- en thuisloosheid onder jongvolwassenen; lessons learned in Canada en Nederland

**Verslag van de
bijeenkomst**

5 februari 2024

Geschreven door

Els Overkamp

Lector Participatie, Zorg en
Ondersteuning bij Hogeschool
Utrecht

Ineke Baas

Onderzoeker Wonen en Welzijn en
docent bij Hogeschool Utrecht

Georganiseerd door

kennisplatform
Utrecht
Sociaal

Sprekers:

Stephen Gaetz: President & CEO van de Canadian Observatory on Homelessness

Melanie Redman: President & CEO van A Way Home Canada, een nationale coalitie

Mariëtte Gaarhuis: Zorgcoördinator Housing First Jeugd bij HVO-Querido

Mirella Paton: Persoonlijk begeleider bij Housing First Jeugd bij HVO-Querido

Etienne van Etten: Ervaringsdeskundige

Ronja Bruijns: Ervaringsdeskundig onderzoeker van Hogeschool Utrecht in het ETHOS-light team

Willem van Sermondt: Programmaleider bij het Kansfonds

Esther van Tilburg: Voorzitter van het netwerk Opvang en wonen bij Gemeente 's-Hertogenbosch

Ineke Baas: Onderzoeker Wonen en Welzijn en docent bij Hogeschool Utrecht

Welkom door Ineke Baas

Het gezelschap wordt welkom geheten door Ineke Baas. Zij is de middagvoorzitter. Onder de aanwezigen zijn onder andere medewerkers van gemeentes, buurtteams, stichtingen en organisaties die zich bezighouden dakloosheid en opvang.

Ze vertelt over de resultaten van de recente ETHOS telling van dak- en thuisloosheid in Noordoost-Brabant, waaruit blijkt dat het percentage dakloze jongeren veel hoger is dan eerdere cijfers lieten zien. Deze cijfers onderstrepen de urgentie om in actie te komen. Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 2023-2030 zet in op preventie en Wonen Eerst. Tijdens deze bijeenkomst ligt de focus op de volgende vragen; Hoe geven we het concept Wonen Eerst vorm voor de groep dakloze jongeren in Nederland? Welket best practices kennen we en wat is nodig?

Opening door Ronja Bruijns

Ronja stelt een aantal prikkelende vragen aan het publiek over de verborgenheid rondom dak- en thuisloze jongeren, waarmee meteen geïllustreerd wordt hoe groot het probleem is. Ze legt nadruk op het feit dat bankslapers onder thuisloosheid vallen en dat zij ook worden meegenomen in de cijfers van de door Hogeschool Utrecht uitgevoerde ETHOS-light telling. Hierbij wordt ook meteen duidelijk hoe belangrijk een sociaal netwerk is voor een (dreigende) thuisloze jongeren.

Presentatie Stephen Gaetz en Melanie Redman

Prof. dr. Stephen Gaetz is directeur van het Canadian Observatory on Homelessness, het grootste onderzoeksinstituut van Canada dat zich richt op dak- en thuisloosheid. Gaetz is bekend vanwege zijn expertise en baanbrekende werk op het gebied van preventie en aanpak van jongerendakloosheid. Hij wordt vergezeld door Melanie Redman, directeur van A Way Home Canada. Dit is een nationale coalitie die innovatieve oplossingen ontwikkelt voor jongerendakloosheid. Samen nemen ze met de aanwezigen verschillende onderzoeken door die zij hebben gedaan en de inzichten en initiatieven die hieruit zijn voortgekomen zijn.

In Canada ligt de focus op de "emergency response" bij dakloosheid, en niet op het voorkomen van dakloosheid of het huizen/ondersteunen van daklozen. Dit brengt enorme kosten met zich mee en Stephen en Melanie willen deze focus omzetten. Zij categoriseren preventie in 3 subcategorieën: Primaire preventie om minder mensen dakloos te laten raken, secundaire preventie om huidige daklozen niet chronisch dakloos te laten worden, en tertiaire preventie om te voorkomen dat mensen opnieuw dakloos worden.

Uit onderzoek blijkt dat 40,1% van de mensen die ooit dakloosheid had ervaren voor het eerst dakloos raakten toen ze jonger dan 16 waren.

Hier komt bij dat dakloze jongeren vaker in aanraking komen met de kinderscherming en pleegzorg. Daarnaast blijkt dat zij meer kans hebben om slachtoffer te worden van seksuele misdaden, verslaving en mentale problemen.

Stephen en Melanie wijzen op een aantal belangrijke conclusies die zij uit de onderzoeken hebben gehaald.

- Er wordt te lang gewacht met ingrijpen voordat iemand dakloos wordt.
- Dakloosheid heeft een grote impact op (mentale) gezondheid en veiligheid.
- Dakloosheid maakt minderheidsgroepen kwetsbaarder voor discriminatie en buitensluiting.
- Overheden slagen er niet in om dakloosheid onder jongeren te voorkomen.
- Mensen die als jongere dakloos zijn geweest, zien de noodzaak voor focus preventie.

Om de shift in focus in gang te zetten, hebben Stephen en Melanie de Youth Homelessness Social Innovation Lab opgezet. Hierbij doen zij onderzoek naar de juiste innovaties op het gebied van beleid en uitvoering.

Als eerste willen zij de familie en andere natuurlijke steun vanuit een sociaal netwerk versterken. Wanneer een jongere terecht kan in zijn of haar eigen netwerk is er een grotere kans dat de jongere zich zeker voelt in zichzelf. Ten tweede zien zij een grote rol voor scholen, wat zij willen versterken door het Youth Reconnect programma. Scholen kunnen ondersteunen in het aanbieden van de juiste steun wanneer een jongere dakloos dreigt te worden en kunnen de jongere de juiste weg wijzen. Ten derde zien zij een kans om de scholen hierbij te helpen door het Upstream project op te zetten. Hierbij worden de studenten gescreend t.a.v. risico's rondom dreigende dakloosheid en andere negatieve factoren.. De scholen kunnen dan advies krijgen hoe zij op die risico's kunnen reageren.

Als laatste is het Housing First 4 Youth geactiveerd, waarbij er 5 principes centraal staan; recht op een huis zonder voorwaarden, de jongere heeft inbreng in het proces, de jongere kan zich oriënteren op ontwikkeling en welzijn, de ondersteuning is individueel en client gedreven, en er is sociale inclusie en integratie in de gemeenschap. Hierbij zijn er verschillende soorten behuizing waarin de jongere terecht kan, zoals supportieve huizing of transitional huizing. Telkens wordt er gekeken naar waar de behoefte van de jongere ligt en wat passend is in de situatie, waarbij stabiliteit geprioriteerd wordt.

Eerste onderzoeken laten zien dat er een positief effect is onder de deelnemers van het Housing First project (ondanks de invloeden van de COVID-19 pandemie). Jongeren hadden een positievere en concretere blik op de toekomst ten opzichte van jongeren die niet aan dit project meededen. Om overheden en hulpverleners nog meer te overtuigen van de projecten zijn er meerdere acties ondernomen. Onder andere publieksvriendelijke publicaties, sterke communicatiestrategieën, positieve interacties en trainingen met overheden, hulpverleners en gemeenschap vertegenwoordigers. Het is belangrijk om de mensen die met deze jongeren werken te ondersteunen en in ze te investeren. Uiteindelijk gaat het om geduld en de "human approach".

Intermezzo door Etienne van Etten, waarbij hij vertelt over zijn ervaringen en een zelfgeschreven nummer uitvoert met zijn gitaar.

Presentatie HVO-Querido

Mariëtte Gaarhuis en Mirella Paton vertellen over de praktijk en de uitdagingen van Housing First voor jongvolwassenen in Amsterdam. Housing first werkt op meerdere niveau's door in een trechter richting de deelnemer.

Niveau 1, wereldwijd, heeft 3 uitgangspunten:

- deelnemer moet huur betalen,
- samenwerken,
- geen overlast veroorzaken

Niveau 2 en 3, Europa/Nederland, heeft 8 kernprincipes:

- huisvesting is een mensenrecht,
- keuze en regie voor de deelnemers,
- scheiden van wonen en zorg,
- geloven in herstel,
- harm reduction,
- actief betrekken zonder dwang,
- persoonsgerichte begeleiding en ondersteuning zolang als nodig is.

Voor jongeren zijn hier 5 principes aan toegevoegd:

- onvoorwaardelijke toegang tot huisvesting,
- autonomie en inspraak als vertrekpunt,
- persoonsgerichte aanpak zonder tijdslimiet,
- krachtgerichte ondersteuning,
- aandacht voor sociale integratie.

Niveau 4, Amsterdam, heeft 10 werkafspraken voor de omslagroute waarbij de woning kan worden overgedragen naar de jongere. Alle betrokken partijen, zoals woningbouw coöperaties, gemeentes en hulporganisaties houden zich hier aan:

- Afgestemd aanbod van wonen en zorg
- Zorgbegeleiding op maat
- Passend wonen met intermediaire verhuur
- Wonen en goed Huurderschap
- Vroegsignalering en preventie
- Voorkomen van en omgaan met overlast
- Ondersteuning bij financieel beheer
- Omklappen naar 'contract op eigen naam'
- Zorg en ondersteuning na omklap
- Respect voor privacy cliënt

Ook hierbij zijn er 2 afspraken toegevoegd voor jongeren:

- 5 jarencontract (met uitzonderingen)
- Ruggensteunregeling

In de praktijk is een aantal dingen hierin belangrijk. Samen met de jongeren wordt er gekeken naar de juiste plek waar zij zich thuis kunnen voelen. Onder andere het opzoeken van een sociaal netwerk en het vermijden van locaties met een negatieve herinnering zijn hierin sturend. Bij een startgesprek met de wijkbeheerder wordt er gekeken naar de persoonlijke doelen en wat een jongere nodig heeft om te aarden in de woning en de buurt. En na een jaar is er een evaluatie om te bespreken met de jongeren waar ze staan. Ook bij de mogelijkheid om de woning om te klappen is er een gesprek met de woningbouwvereniging, begeleiders en zorgorganisatie of de jongere hier klaar voor is.

Bij overlast komt er een melding binnen bij HVO, waarop de jongere binnen 48 uur op moet reageren. Samen wordt er dan gekeken hoe de melding aangepakt moet worden en hoe deze in de toekomst voorkomen kan worden. Hoor en wederhoor van de jongere staat hierbij centraal.

De jongere moet een inkomen hebben om in aanmerking te komen voor een woning. Ze krijgen hierbij een 5 jarencontract en hulp wanneer er na 5 jaar nog geen reguliere woning is gevonden.

In 2,5 jaar zijn er rond de 60 jongeren geweest bij HVO Querido. Hiervan zijn 28 jongeren succesvol 'omgeklapt'. 7 jongeren konden niet omklappen en zijn doorgestroomd naar de groep volwassenen. Drie jongeren zijn om uiteenlopende redenen uitgevallen. Bij HVO Querido merken ze dat een aantal dingen goed werken. Onder andere het korte kennismaken tussen de jongere en HVO Querido. Dit wordt meestal kort gehouden en proberen ze niet te veel het verleden erbij te halen. Ze focussen op de huidige situatie en hoe dit in de toekomst anders kan. Dit geeft vertrouwen en aansluiting. Om dit te versterken mag er iemand uit het netwerk mee die door het hele proces op de hoogte gehouden wordt ter ondersteuning.

Onder de uitdagingen vallen situaties waarbij er geen dagbesteding en dus ook geen inkomen mogelijk is door een intensieve behandeling of zorgtraject. Ook merken ze dat ze maar een kleine groep jongeren doorgestuurd krijgen, omdat de keuring van de GGD erg streng kan zijn. Hierdoor is er af en toe zelfs een overschot aan huizen vanuit de woningbouwverenigingen. HVO-Querido pleit ervoor om meer jongeren door te sturen. Het is belangrijk om in te zien dat de jongeren ook fouten maken en dat dit mag. Het is de houding van de jongere die echt telt. Een laatste uitdaging is dat de jongeren die geen hulpvraag hebben, maar alleen ene huisvestingsvraag, geen kans maken bij HVO-Querido omdat het huurcontract altijd in combinatie gaat met een zorgcontract. Dit is een onzichtbare groep, wat mogelijke problemen bij deze groep kan aanwakkeren of verergeren.

Het panelgesprek

De deelnemers van het panel hebben een korte pitch en vragen voor het publiek voorbereidt.

Pitch en vraag van Ronja Bruijns:

In lijn met het Nationaal Actieplan Dakloosheid zijn er steeds meer organisaties die jongerendakloosheid anders durven aan te pakken. Eén van deze nieuwe manieren is het inzetten van ervaringsdeskundigen. Op grote schaal worden ervaringsdeskundigen ingezet bij gemeenten, overheid, zorgorganisaties en onderwijsinstellingen. Daar maak ik me zorgen over, want ervaringsdeskundigen inzetten is op zichzelf staand niet zaligmakend. We kunnen niet andere mensen in een achterhaald systeem zetten en verwachten dat dit het systeem verandert. Wat werkt dan wel? Hoe kunnen we ervaringsdeskundigen dan wel duurzaam inzetten?

Hogeschool Utrecht is een best practice is op dit gebied. Dankzij de duurzame inzet van ervaringskennis van Hogeschool Utrecht kan ik, als ex-dakloze jongere, duurzaam van betekenis zijn voor dakloze jongeren.

Vragen voor andere panelleden en het publiek:

- Publiek: Welk nieuw inzicht neem je vandaag mee naar huis? Of: Welk inzicht heb je vandaag opgedaan waar je niet eerder bij stil hebt gestaan?
- Panel: Er zitten veel Social Work studenten in de zaal. Wat zijn de verschillen tussen een begeleider en een Housing First begeleider?
- Panel: Wat is één ding dat je dakloze jongeren mee wil geven?

Pitch en vraag van Esther van Tilburg:

In onze regio is uit de ethos telling gebleken dat 22% van alle (dreigend) dakloze mensen kind is (18-) en 22% jongvolwassenen (28-). De structurele oorzaak is natuurlijk het grote tekort aan kamers en jongerenwoningen. In de huidige wooncrisis, is het een gegeven dat jongeren noodgedwongen steeds langer thuis wonen. En dat gaat lang niet altijd goed: de meest genoemde individuele oorzaak voor het verlies van woonzekerheid van jongvolwassenen in onze regio is een conflict met hun familie.

De complete top 5 van meest genoemde individuele aanleidingen voor het verlies van woonzekerheid onder jongvolwassenen in onze regio is;

1. Conflict met familie (32%)
2. Psychische problematiek (17%)
3. Verslavingsproblematiek (14%)
4. Ontslag uit een instelling (13%)
5. Huiselijk geweld (12%)

Waar ik me samen met mijn collega's voor inzet, is:

- meer kamers (onder de pannen)
- meer jongerenwoningen (prestatie-afspraken)
- kamertraining voor jongeren die dat nodig hebben
- beschermd wonen (incl verslavingszorg) voor jongeren die dat nodig hebben
- uitstroom uit (jeugdzorg)instellingen mogelijk maken (urgentieplus) voor jongeren die dat nodig hebben

Vragen voor andere panelleden en het publiek:

- Waar ik minder invloed op heb, is preventie van conflicten in de thuissituatie. Wat zouden we daaraan kunnen doen?

Pitch en vraag van Willem van Sermondt:

- Over dakloosheid bij jongeren: de grootste groep verblijft niet op straat, of in de opvang, maar overleeft via het eigen netwerk of op onconventionele plekken. Housing First wordt nu ingezet op de groep met hele grote problemen en is daarin extreem succesvol. Dat betekent dat verreweg de meeste jongeren zelfstandig kunnen wonen. Daar is altijd wel iets van ondersteuning bij nodig, soms van een aardige buur, soms van een jongerencentrum en soms meer formele zorg.
- Bij Kansfonds jagen we oplossingen aan, gericht op het voorkomen en uitbannen van jongerendakloosheid. Wij zien dat de echte oplossingen te vaak nog de uitzondering zijn, in plaats van de norm. We stimuleren goede voorbeeld projecten, en laten samen met initiatieven, jongeren en belangenbehartigers zien dat het werkt.
- Waarom het niet lukt: het is in de praktijk heel lastig om het perspectief van een jongere echt voorop te stellen, als de nood van de wooncrisis groot is dan is de reflex op het terugvallen op crisismaatregelen groot 'iets is beter dan niets'.

Vragen voor andere panelleden en het publiek:

- Wat is er volgens jullie nodig om de echte kentering naar Housing First als systeemaanpak/Wonen Eerst te maken?

Reacties uit publiek op de pitches en vragen:

"We moeten integraal gaan werken, nu zijn de initiatieven te versnipperd en staat de jongere niet centraal genoeg."

Reactie vanuit Esther: er zijn al veel netwerken en samenwerkingsverbanden in stand gezet. Bij de gemeente wordt er intensief samen gewerkt met zorginstellingen, woningbouw en hulpverleners om deze jongeren te ondersteunen.

"We praten nu over dakloosheid, maar er vindt al zoveel daarvoor plaats; problemen met ouders, huiselijk geweld, etc. Je wil voorkomen dat dit escaleert."

Reactie vanuit het publiek: je wilt voorkomen dat thuis niet meer aanvoelt als thuis.

"Iedereen heeft menselijke ervaringen, iedereen is eigenlijk een soort ervaringsdeskundige en kan dit inzetten in zijn of haar werk als hulpverlener."

Reactie vanuit publiek: Normaliter moet je eigen ervaringen buiten beschouwing laten en professionele afstand bewaren, maar in deze situaties is professionele nabijheid veel belangrijker voor het winnen van het vertrouwen van een jongere in een moeilijke situatie.

Take aways:

- De voordelen van een systeemaanpak: direct huisvesten als gedachtengoed over de hele sector
- Scholen bewustmaken van de heersende dakloosheid, onder andere met Upstream